

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШЛЯХОМ АНАЛІЗУ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Олександр СОЛТИК

Хмельницький національний університет

Актуальність. Пошук шляхів покращення підготовки висококваліфікованих кадрів викликає значний інтерес з боку вчених. Особливе місце в наукових дослідженнях відводиться питанням, присвяченим підготовці фахівців у педагогічній галузі, оскільки головним завданням діяльності педагогів є передача знань молодому поколінню, формування у них життєво-важливих вмінь та навичок. В кінцевому рахунку від успішності педагогічної діяльності залежить освітній потенціал держави, її майбутнє.

У цьому зв'язку головним об'єктом нашого дослідження є процес підготовки педагогічних кадрів у фізкультурно-спортивній галузі, зокрема викладачів фізичного виховання. Підґрунтям для формулювання мети і постановки завдань досліджень став детальний аналіз наявних даних про підготовку таких фахівців. Результат опрацювання літературних джерел [1,2,3 та інші] дозволив зробити висновок про те, що існуючі модельні характеристики діяльності викладача фізичного виховання не дають повної уяви про цю професію, оскільки мають переважно однобічний характер, який проявляється в розкритті в більшій мірі її зовнішньої сторони. Тобто, інформація про значу діяльність, як правило, має описовий характер, містить відомості про види робіт, які виконує викладач, його професійні функції, вимоги до знань, умінь та навичок, що вказує на зовнішню сторону діяльності. В меншій мірі досліджено сукупність професійно важливих психологічних властивостей викладача фізичного виховання. І зовсім відсутні дані про формування психічних образів, які виступають в ролі головних регуляторів професійної діяльності, що утворюють внутрішню її сторону.

Як відомо, внутрішня і зовнішня сторони діяльності знаходяться у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності [4]. Будь яка дія опосередковується процесами, що відбуваються всередині суб'єкта, а будь-який внутрішній процес проявляється так чи інакше зовні. Опираючись на це положення багато науковців досліджують зовнішні прояви діяльності, видиму її сторону, і на основі отриманих даних роблять висновки про внутрішню її сутність. Правомірним на наш погляд міг би бути аналіз професійної діяльності через дослідження її внутрішнього змісту.

Останній підхід є, на наш погляд, більш перспективний, оскільки дає можливість встановити істинну "картину" діяльності. Підтвердження цього положення можна побачити на прикладі навчання студентів. Так, студенти під час навчання отримують в один і той же час однакову інформацію. Між тим однаковий матеріал вони сприймають по різному. У кожного формується окреме індивідуальне уявлення про почуту інформацію. Розбіжності у сприйнятті почутого можна пояснити багатьма чинниками: рівнем знань, попереднім досвідом, здібностями до навчання, психолого-фізіологічними властивостями, мотиваційними чинниками тощо. У відповідності із цим розбіжності матимуть вплив в подальшому на реалізацію професійних дій. Тому, дослідивши лише зовнішні сторони, умови формування викладача фізичного виховання, не можна напевно робити висновки про результативність його професійної

діяльності. Більш інформативним має бути вивчення діяльності з одночасним дослідженням внутрішньої її сторони, аналізом формування психічних образів.

Саме тому головною метою нашого дослідження став аналіз внутрішньої сторони діяльності викладача фізичного виховання; і на основі отримання нових даних – формулювання рекомендацій щодо покращення процесу професійної підготовки викладачів фізичного виховання.

Для досягнення мети були використані методи спрямованого асоціативного експерименту в модифікації відкритих запитань у поєднанні з контент-аналітичним дослідженням.

Правомірність застосування асоціативних методів, і хід проведення експериментальних досліджень детально висвітлено в попередніх публікаціях [5]. Далі головну увагу приділяємо розгляду отриманих результатів, їх інтерпретації, і формулюванню практичних рекомендацій в напрямку удосконалення навчального процесу підготовки викладачів фізичного виховання.

Виклад матеріалів дослідження. В результаті експериментальних досліджень була виявлена сукупність психічних образів, які виступають в ролі регуляторів професійної діяльності. В інженерній психології таку сукупність образів прийнято називати концептуальною моделлю. Встановлено, що отримані психічні образи мають різне значення по ступеню їх виразності у свідомості викладача, відповідно відіграють неоднакову роль і у регуляції діяльності. Окрім того уся сукупність психічних образів діяльності викладача фізичного виховання була розподілена на три окремі блоки: образи, спрямовані на регуляцію діяльності студента, образи, спрямовані на самого себе, і образи, які не мають відношення ні до студента ні до викладача, пов'язані з іншими складовими професійної діяльності.

Аналіз змісту концептуальної моделі проводився на всіх етапах професійного становлення, починаючи з школяра і завершуючи висококваліфікованим викладачем.

В результаті були отримані дані, які дозволяли стверджувати про те, як відбувається формування концептуальної моделі. Встановлено, які психічні образи найчастіше актуалізуються у свідомості викладача і приймають активну роль в регуляції діяльності, які навпаки зменшуюся за ступенем виразності і не мають принципового значення при реалізації професійних дій. Виявлення недостатньо сформованих образів, на наш погляд, вказує на ті сторони, складові діяльності викладача, які можна розглядати як резерви у підготовці. Проводячи цілеспрямований педагогічний вплив на ці складові можна сприяти покращенню процесу підготовки висококваліфікованих кадрів.

Як свідчать результати наших досліджень, збільшувати сформованість концептуальної моделі, повноту представлення тих чи інших психічних образів у свідомості викладача, можна різними способами. З одного боку відзначаємо можливість зміни виразності психічних образів в результаті цілеспрямованого впливу на окремі психологічні властивості суб'єкта. Стверджувати це дозволяють отримані дані про існування достовірного зв'язку між формуванням окремих психічних образів і відповідних психологічних властивостей особистості.

Іншим способом цілеспрямованого впливу на формування концептуальної моделі може бути внесення конкретних змін в навчальний процес, шляхом впровадження в навчальний план, як додаткових дисциплін, так і корекцією існуючих, що повинно сприяти розширенню певних психічних образів і наповнення змісту концептуальної моделі.

Перший напрямок є більш важким, оскільки потребує спеціального психологічного супроводу, тому головна увага при розробці рекомендацій була зосереджена на можливостях, пов'язаних з корекцією навчального процесу в межах традиційних навчальних дисциплін.

Оскільки дослідження професійної діяльності викладача фізичного виховання відбувалось як загалом, так і на окремих етапах професійного становлення, то практичні рекомендації були поділені на три групи. Перша група – загальні рекомендації, притаманні для діяльності в цілому. Друга і третя важливі на етапі спеціального навчання, тобто для студентів, і безпосередньо в процесі професійної діяльності, для викладачів відповідно.

Так, було виявлено, що на усіх етапах професійного становлення переважна більшість обстежуваних вбачають головним у діяльності викладача спрямування зусиль на формування студента. При цьому мало уваги приділяється формуванню самого педагога. Це свідчить про недостатню рефлексію реального викладача. Іншими словами викладач намагається формувати лише студента, забуваючи про власний розвиток. Вихід із цієї ситуації вбачаємо за рахунок збільшення навчальних годин на заняття, спрямовані на саморозвиток, самопізнання, самоактуалізацію, саморегуляцію.

При аналізі структури концептуальної моделі, розподілу психічних образів на образи-цілі, образи-предмети, образи-засоби та образи-результати, встановлено переважання образів-цілей над образами-результатами і образами-засобами. Це свідчить про те, що фахівці достатньо добре уявляють цілі діяльності, в той же час менше її результат. При цьому недостатньо уявляють напрям трудових зусиль, і необхідний для цього арсенал засобів. У зв'язку із цим доцільно в навчальній дисципліні “теорії і методики фізичного виховання” більше приділяти уваги способам і методам досягнення мети діяльності; розширити уявлення про засоби діяльності, вийти за межі загальноприйнятих: фізичних вправ, чинників навколишнього середовища та гігієнічних факторів.

Розглядаючи особливості виразності психічних образів концептуальної моделі діяльності викладача на етапі завершення навчання в закладах освіти виявлено наступні дані.

Перш за все встановлені істотні розбіжності в уявленнях про професію педагога у випускників та успішних викладачів. Це вказує на те, що випускники навчальних закладів, майбутні викладачі, погано уявляють про специфіку даної діяльності. У зв'язку із цим доцільно було б передбачити впровадження в навчальний процес практики на кафедрах фізичного виховання в вищих навчальних закладах.

Для покращення цілісного уявлення про діяльність викладача і її компоненти найважливішим, на наш погляд, є збільшення в навчальних дисциплінах розділів, які розкривають сумісну діяльність викладача і студента (комунікативну, перцептивну, інтерактивну складові спілкування, їх специфіку і цілі; вивчення конфліктних ситуацій між викладачем і студентом).

Недостатньо сформовані уявлення про цілі і завдання спортивної роботи викладача можна покращити за рахунок знайомства студентів з організацією і проведенням спортивно-масової роботи на кафедрах фізичного виховання, вивченням спеціальних спеціалізацій, які культивуються на їх базі, знайомством зі спортивними досягненнями студентів-спортсменів на різних рівнях змагань.

Покращення уявлення про можливості формування психологічних властивостей студентів під час занять фізичним вихованням можна досягти за рахунок загострення

уваги на вивченні дисциплін, які розкривають особливості формування психологічних компонентів особистості в процесі виконання фізичних вправ, розширені уявлень студентів про взаємозв'язок і єдність психічного і фізичного розвитку.

На етапі безпосередньо *викладацької діяльності* суттєвим недоліком вбачаємо недостатнє приділення уваги викладачами розвитку пізнавальної сфери студентів. У зв'язку із цим важливим є загострення уваги викладачів на значимості і необхідності розвитку пізнавальної сфери у студентів в процесі фізичного виховання, акцентуація самовиховання і саморозвитку студентів.

Висновки

Таким чином, аналіз наявності і ступеня виразності окремих психічних образів концептуальної моделі діяльності викладача дозволив нам виявити ті складові діяльності у процесі професійного становлення, які не набувають достатнього значення. І розглядаючи їх як резерви у професійній підготовці фахівців сформулювати низку рекомендацій, спрямованих на удосконалення навчального процесу. Впровадження їх в навчальний процес повинно сприяти розширенню уявлення випускників фізкультурних закладів освіти про професію викладача фізичного виховання, сприяти швидшому впрацюванню і збільшенню в подальшому успішності реалізації професійної діяльності.

Література

1. Демінський О.Ц. *Наукові основи конструювання дидактичних моделей тренера-викладача до роботи в системі освіти: Монографія: 13.00.04.* – Кіровоград: видавництво ДЛАУ, 1998. – 304 с.
2. Исмаилов А.И. *О модели деятельности специалиста в системе образования // Тезисы междунар. Научно-практической конф.* – М.: РГАФК, 1999. – С. 18-20.
3. Куц О.С. *Професійно-педагогічна модель спеціаліста фізичного виховання // Матеріали 2-ї міжвуз. наук. конф. "Фізична культура, спорт та здоров'я нації"* – Вінниця: Вінницький ДПУ, 1996. – С. 209-214.
4. Ломов Б.Ф. *К проблеме деятельности в психологии // Психологический журнал.* – 1981. – Т.2, № 5. – С. 3-22.
5. Солтик О.О. *Контент-аналіз у дослідженні концептуальної моделі діяльності викладача з фізичного виховання // Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* – 2001. – № 2-3. – С. 101-103.

PERFECTION THE PROCESS OF PREPARATION OF PHYSICAL EDUCATION LECTURER AT THE EXPENSE ANALYSIS OF CONCEPTUAL MODELS ACTIVITY

Alexander SOLTYK

Khmelnitsky National University

Abstract. In this article analyse the peculiarity forming of the conceptual models activity of physical education lecturer. Were worked out practical recommendation aimed at perfection the process of preparation of lecturer.

Key words: *conceptual models activity, physical education lecturer, process of preparation.*